سیاسەت و نموونەکانی ئاسایشی نەتەوەیی

ستراتیژی ئاسایشی نەتەوەی ئەمریکا لە رۆژهەڵاتی ناوەراست و ئاسایشی هەرێمی کوردستان

کورد نەتەوەیەکی گەورەی بێ دەوڵەتە لە جیهاندا، کە لە ناوچەکانی عێراق(باشووری کوردستان)، سووریا(رۆژئاوای کوردستان)، تورکیا(باکووری کوردستان) و ئێران(رۆژهەڵاتی کوردستان). کورد نەتەوەیەکی کۆنە و جیاوازە، نە عەرەبن نە فارسن. خواستی سەربەخۆیی کورد بەشێوەیەکی رێکخراو و ئامانجدارلە ماوەی رووخانی ئیمپراتۆریەتی عوسمانی سەرێهەڵدا، کاتێك هێزە ئەوروپییەکان نەخشەی ئەوروپا و رۆژئاوایان لە دوای جەنگی جیهانی یەك کێشایەوە. هەرچەندە بەڵێنی سەربەخۆیی و ئەنجامدانی گشتپرسی پێدرابوو لە رێککەوتنی سیڤەر لە ساڵی ١٩٢٠ بەڵام ئەم رێککەوتنە بەهۆی رێککەوتنی لۆزان لە ساڵی ١٩٢٣ هەڵوەشێندراوەیە کە لە رێککەوتنی لۆزان نە باسی کورد و نە باسی وشەی کوردستانیش کرابوو، یەکەمین خیانەت لەگەڵ کوردەکان ئەو کاتە لە دوای جەنگی جیهانی یەکەم روویدا کاتێك رەتکرایەوە دەوڵەتێکی سەربەخۆیان هەبێت.(See: Phillips, 2019: Pp. 2-10)

پەیوەندییەکانی نێوان ئەمریکا و کورد مێژووەکەی دەگەرێتەوە بۆ سەدەی بیستەم، کە هەڵوێستی ئەمریکا لە نێوان پشتیوانیکردن و فەرامۆشکردنی کورد بووە لەم ماوەیەدا، حکومەتی ئەمریکا لە سەرەتاکانی ساڵی حەفتاکانەوە پشتیوانی لە هەوڵەکانی هێزە کوردییەکان دەکرد بۆ دژایەتیکردنی حکومەتی ناوەندی عێراق، کە ئەمریکا و شای ئێران وەك هەرەشەیەك بۆسەر بەرژەوەندییەکانیان سەیری عێراقیان دەکرد، بەڵام پشتیوانییەکە بەردەوام نەبوو، لە دوای رێککەوتنی جەزائیر لە نێوان ئێران و عێراق لە ساڵی ١٩٧٥، ئەمریکا پشتیوانییەکانی بۆ کورد وەستاند، ئەمەش پێگەی کوردی بەرامبەر بە حکومەتی بەعس لاوازکرد و حکومەتی عێراق دەستیکردەوە بەسەرکوتکردنی بزوتنەوەی رزگاریخوازی کورد و ئەنجامدانی هەڵمەتەکانی ئەنفال(١٩٨٦-١٩٨٩) هەروەها بەکارهێنانی چەکی کیمیایی لە دژی کورد لە ساڵی ١٩٨٨.

لە ساڵی ١٩٩٠ کاتێك حکومەتی عێراق کوێتی داگیرکرد و جەنگی کەنداو هەڵگیرسا، پچرانی پەیوەندییەکانی نێوان ئەمریکا و کورد کۆتاییهات، ئەمریکا ئەم دەرفەتەی قۆستەوە بۆ سەپاندنی ناوچەیەکی دژە فرین لە کوردستانی عێراق، ئەمەش بۆ رێگریکردن لە سەرکوتکاری و هێرشەکانی حکومەتی بەعس بۆسەر کورد. ئەو کاتە ئەمریکا رۆڵێکی کاریگەریشی بینی لە دروستکردنی کۆنگرەی نیشتمانی عێراقی ئۆپۆزیسیۆن کە بنکەی سەرەکی ئەوکۆنگرەیە لە هەرێمی کوردستان بوو. هەروەها لە ساڵانی دواییدا بە دیاریکراویش لە ساڵی ١٩٩٨ بیل کلینتۆن، سەرۆکی ئەمریکا و ئیدارەکەی هاوکاربوون لە کۆتاییهێنان بە شەری ناوخۆیی کورد و ئاشتکردنەوەی پارتی دیموکراتی کوردستان ویەکێتی نیشتمانی کوردستان، رێککەوتنێکی ئاشتی بە ناوی رێککەوتنی واشنتۆن لە نێوان هەردوو پارتە سەرەکییەکەی هەرێمی کوردستان واژۆکرا(See: Noack, 2014: pp.1-2) .

سیاسەت و نموونەکانی ئاسایشی نەتەوەیی

حکومەتی هەرێمی کوردستان لە نیسانی ٢٠٠٤ نووسینگەی دیپلۆماسی خۆی لە واشنتۆن پایتەختی ئەمریکای کردەوە و لە ساڵی ٢٠٠٥ دوای یەکگرتنەوەی هەردوو ئیدارەی هەرێمی کوردستان، نووسینگەکە بە فەرمی نوێنەرایەتی حکومەتی هەرێمی کوردستانی لە واشنتۆن کرد. ئامانج لە کردنەوەی ئەم نووسینگەیە وەك لە ماڵپەری فەرمی نووسراوە بۆ بەرەوپێشبردنی بەرژەوەندییەکانی گەلی کوردستانە لە ئەمریکا. هەروەها ئەمریکاش لە ساڵی ٢٠١١وە بەفەرمی کۆنسوڵخانەی گشتی خۆی لە هەولێری پایتەختی هەرێمی کوردستان کردووەتەوە، لە ساڵی ٢٠١٧هش ئەمریکا بڕیاریدا گەورەترین کۆنسوڵخانەی خۆی لە هەولێر بکاتەوە کە تێچووی درووستکردنی باڵەخەنەکە (٦٠٠) ملیۆن دۆلارە و لەسەرڕووبەری (٢٠٠٠٠٠) مەتری دووجا درووستدەکرێت. (See: Rudaw, 2017)

لە نێوان ٢٠٠٣ بۆ٢٠١٢ ئەمریکا (٢٥)ملیاردۆلاربۆ بەهێزکردنی سوپا و پۆلیسی عێراقی خەرجکرد، بەڵام هێزەکانی سوپای عێراق لە دوای هێرشی داعش بۆسەر موسڵ، بەبێ هیچ بەرگرییەك موسڵیان دا بەدەستەوە لە ٣ی حوزەیرانی ٢٠١٤، بە شێوەیەك کە سوپای عێراق لە دوای خۆیان چەندین چەك و جبەخانەیان کە زیاتر لە ٢٠٠٠ تانك و دژە تانك بوون بۆ داعش بەجێهێشت. عێراق کەوتە لێواری ڕووخان، زیاتر لە (٣٠٪)ی خاکەکەی کەوتە ژێر کۆنترۆڵی داعش، هەرێمی کوردستانیش ڕووبەڕووی کێشەیەکی گەورە بووەوە کە زیاتر لە ١٠٥٠ کم سنووری لەگەڵ داعش هەبوو. ئەمەش بووە هۆکاری ئاوەرەبوونی زیاتر لە یەك ملیۆن کەس کە پەنایان هێنایە بەرهەرێمی کوردستان وەك شوێنێکی ئارام، هەروەها نرخی نەوت لەسەر ئاستی جیهان دابەزی و عێراقیش ناردنی بودجەی بۆ هەرێمی کوردستان هەڵپەسارد، ئەمەش خەزێنەی حکومەتی هەرێمی کوردستانی بەتاڵکرد. لە هەمانکاتیشدا، داعش هێرشی هێنایە سەرکوردستان و مەترسیەکی گەورەی هەم بۆ هەرێم و هەمیش بۆ بەرژەوەندییەکانی ئەمریکا لە عێراق و هەرێمی کوردستان درووستکرد. (Phillips, 2019: 30)

لەم بارەیەوە، ئیدارەی دۆناڵد ترەمپ درێژەی بە سیاسەتی ئیدارەی ئۆباما دا لەڕووی جەختکردنەوە لەسەر تێکشکاندنی داعش لە بواری سەربازییەوە. بۆ بەدەستهێنانی ئەم ئامانجەش، هەم دەستێوەردانەکانی ئێرانی فەرامۆشکرد، هەمیش لەگەڵ بەغدا هاوبەشبوو لە سزادانی کورد لە دوای ئەنجامدانی گشتپرسی سەربەخۆیی لە ئەیلولی ٢٠١٧ بەگوتەی سیناتۆر جۆن مەکین، دوور لە سەرکەوتنە تاکتیکییەکەمان لەشەری دژ بە داعش، ئەمریکا هێشتا بەشێوەیەکی مەترسیدار کەموکوڕی لە هەبوونی ستراتیژییەکی گشتگیر هەیە بەرامبەر بە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست، بەو هەموو ئاڵۆزییەی کە هەیەتی. لایەنە دژبە ئەمریکییەکان ئەو بۆشاییەیان پڕکردووەتەوە کە بەهۆی ڕووخانی سیستەمی ناوچەکە، هەروەها کەمبوونەوەی کاریگەری ئەمریکا لە ناوچەکەدا درووستبووە (See: . Phillips, 2019: 34)

ئەمریکا زانیاری گرنگی هەبوو لەوەی کە کاردانەوەی وڵاتان بەرامبەر بە گشتپرسی سەربەخۆیی چی دەبێت. ئێرانییەکان هۆشداری دەرئەنجامی خراپیان دەکرد، لە نێویاندا چالاکی سەربازی. بەرپرسێکی باڵای ئەمریکا ئەوکاتە ڕایگەیاند: "ئێمە دەمانزانی کە ئێران چۆن دەبێت". تورکیا بە توندی لە دژی

سیاسەت و نموونەکانی ئاسایشی نەتەوەیی

ئەمە بوو، سەرۆك ڕەجەب تەیب ئەردۆغان بۆ داخستنی ئاسمان بەسەرکوردستانی عێراق، گەشتی بازرگانی و داخستنی سنوورەکان بەسەرهەرێمی کوردستان لەگەڵ بەغدا و ئێران لە پەیوەندی نزیکدا بوو(Phillips, 2019: 159) .

لەگەڵ لاوازبوونی داعش و کۆتایهاتنی شەڕەکە، بەڵام ئەمریکا هێشتا پشتیوانی لە سەرکەوتووبوونی حکومەتی هەرێمی کوردستان دەکات. سێ لە خاڵە ستراتیژییە هەرە گرنگەکانی ئەمریکا لە عێراق بریتین لە: ڕووبەڕووبوونەوەی تیرۆر، پاراستنی ئاشتی، هەروەها بەشدارییەکی چالاکانە بۆ هاوکاریکردنی عێراقییەکان تاوەکو ڕێگری لە هەژموونی ئێران لە ناوچەکە بکەن، کە بەدەستهێنانی هەریەکێك لەم ئامانجانە بەبێ هاوکاری هاوبەشە بەهێزەکانی ئەمریکا لە نێویاندا کوردی عێراق کارێکی ئاسان نییە. بەڵام ئەمە دەکەوێتە سەر ئەوەی ئایا کوردی عێراق دەتوانن ئەم سێ ئامانجەی سەرەوە بەدیبێنێن. دەتوانین بڵێین سەرکوتووبوون، چونکە هەرچەندە خەونی کوردەکان بۆ بوون بە دەوڵەت بەدینەهاتووە، بەڵام هێشتا دەتوانن هاوکاربن لە ڕێگریکردن لە گەڕانەوەی داعش، یانیش دروستبوونی شەڕێکی ناوخۆیی لە عێراق.

لەم سۆنگەوە دەتوانین بڵێین، شەڕی دژبە تیرۆرلە عێراق و ناوچەکە هێشتا کۆتایی نەهاتووە، ئەمەش مانای ئەوەیە هێشتا هێزەکانی عێراق و پێشمەرگە پێویستیان بە پشتیوانی ئەمریکایە، هاوکات لە ڕووی پێکەوە ژیانەوە، چەندین گرووپ و پێکهاتە لە عێراق بەیەکەوە دەژین، بۆیە هەماهەنگی ئەمریکا لەگەڵ هەرێمی کوردستان و عێراق هاوکار دەبێت بۆ ڕێگریکردن لە پێکدادنی کورد و عەرەب و دووبارە بنیاتنانەوەی پێکهاتەکانی دیکە بەتایبەتیش ئەوانەی لە شەڕی داعش ڕووبەڕووی زیانی زۆربوونەوە لە ناوچە کوردستانییەکانی دەرەوەی ئیدارەی هەرێمی کوردستان بەتایبەتی.

هەروەها هەرێمی کوردستان چونکە زیاترلە یەك ملیۆن پەنابەرئاوارەی ناوخۆیی عێراقی لە خۆگرتبوو. لەلایەکی تر، کۆنترۆڵکردنی کەرکووك لەلایەن عێراق بە پشتیوانی ئێران هەژموونی ئێرانی لە ناوچەکە زیاترکرد. حکومەتی هەرێمی کوردستانیش وەك هاوبەشەکانی دیکەی ئەمریکا لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست، یەکێکە لەو ئەکتەرانە دەتوانێت ڕۆڵی هەبێت بۆ گۆڕانی هاوسەنگی هێز لە ناوچەکە. ئێران دەیەوێت هەژموونی خۆی بەسەرهەموو دامەزراوەکانی عێراقدا بسەپێنێت و میلیشیاکانی خۆی بەهێزبکات، بۆیە ئەگەر ئەمریکا بیەوێت ڕێگە لەمە بگرێت، دەبێت چالاکانە بەشداربێت، هەروەها کێبڕکێی هەبوونی کاریگەری لە ناوچەکەدا بکات، بەتایبەتیش چالاکانە پشتیوانی هاوبەشەکانی لە ناوچەکە بکات. هەروەها ئەمریکا هاوکاری حکومەتی هەرێمی کوردستان دەکات کە هێزەکانی پێشمەرگە هێزی سەرەکی بوون لەشەڕی دژ بە داعش، هاوکات دەکرێت هێزێکیش بن بۆ ڕووبەڕووبوونەوەی شەڕانگێزییەکانی دەسەڵاتی هەژموونگەری میلیشیا شیعەکان(See: Benaim, 2018: 1)

جێگەی ئاماژەیە، لە ڕۆژی ٢٠١٦/٠٧/١٢ ڕێککەوتنێکی لێکتێگەیشتن لەبارەی هاوئاهەنگی سەربازی لە نێوان هەرێمی کوردستان و ئەمریکا لە هەولێر واژۆکرا، ئەم ڕێککەوتنە ڕێککەوتنێکی گرنگ بوو بۆ هەرێمی کوردستان، چونکە ڕێککەوتنەکە بە جیا لە بەغدا، لەلایەن ئەمریکاوە ڕاستەوخۆ لەگەڵ

سیاسەت و نموونەکانی ئاسایشی نەتەوەیی

هەولێر واژۆ کرا. ڕێککەوتنەکە بە ئامادەبوونی سەرۆك بارزانی سەرۆکی پێشووتری هەرێمی کوردستان(٢٠٠٥-٢٠١٧) لەلایەن "کەریم شنگالی"، وەزیری پێشمەرگە بە وەکالەت و "ئێلیسا سلۆتکین"، یاریدەدەری وەزیری بەرگری ئەمریکا واژۆکرا. لە ڕێککەوتنەکەدا ئەمریکا پابەندی خۆی بە پشتیوانیکردنی هێزەکانی پێشمەرگە لە ڕووی سەربازی و داراییەوە دەربڕیووە. هەروەها پابەندی خۆی بە پشتیوانیکردنی هێزەکانی پێشمەرگە لە شەڕی دژبە داعش بەتایبەتیش لە شەری کۆنترۆڵکردنەوەی موسڵ ڕاگەیاندووە(See: Rudaw, 2016) .

ئەمریکا وەك دەوڵەتێکی زلهێز لە ناوچەکە بەردەوام ڕاستەوخۆ یان ناڕاستەوخۆ پەیوەندی لەگەڵ کورد لە عێراقدا هەبووە. هەرچەندە پەیوەندییەکانی ئەمریکا لەگەڵ کورد هەم ئەرێنی و هەمیش نەرێنی بووە، چونکە ئەمریکا بەهۆی پاراستنی بەرژەوەندییە ستراتیژییەکانی لە ناوچەکە زۆرجار کوردی کردووەتە قوربانی، دوای ڕێککەوتننامەی جەزائیر[1] لە ساڵی ١٩٧٥ جۆرێك لە بێ متمانەیی لەلای کورد لە باشووری کوردستان سەبارەت بە ئەمریکا درووست ببوو، بەڵام ڕاپەڕینی بەهاری ساڵی ١٩٩١ و دەرچوونی بڕیاری ٦٨٨ لەلایەن ئەنجوومەنی ئاسایش، کە ئەمریکا ڕۆڵی سەرەکی تێدا بینی بوو بە دەستپێکی دروستبوونەوەی پەیوەندییەکی ئەرێنی لە نێوان ئەمریکا و کورد. چونکە بەم بڕیارە کورد توانی خۆی لە هێرشەکانی عێراق بپارێزێت و قەوارەیەکی سیاسی سەربەخۆی دیفاکتۆش دروست بکات. لە ساڵی ١٩٩١ بەدواوە ئەمریکا وەکو پشتیوانیکەر لە کورد بیندراوە، لە ڕووخانی ڕژێمی سەدامیش کورد ڕۆڵێکی ئەرێنی بینی، چونکە هێزی پێشمەرگە لەگەڵ سوپای ئەمریکا بەشداربوو لە ئازادکردنی زۆربەی ناوچەکانی ناوەڕاست و باکووری عێراق. هەرچەندە لە ساڵی ١٩٩١ هەروەها ٢٠٠٣ پێشمەرگە توانی بەرەوکەرکوك پێشڕەوی بکات وکەرکوك بخاتە ژێرکۆنترۆڵی خۆی، بەڵام چونکە کەرکوك پرسێکی هەستیاربوو سەبارەت بە ئەمریکا، فشاری دەوڵەتانی هەرێمی لەسەرپرسی کەرکوك وای لە ئەمریکا کرد کە پشتیوانی لە کورد نەکات بۆ ئەوەی کەرکوك لە کۆنترۆڵی کورد دا بمێنێتەوە، چونکە ئەمریکا و دەوڵەتانی هەرێمی کەرکوك بە فاکتەروبنەمایەکی ئابووری دەزانن بۆ دەوڵەتێکی سەربەخۆ. هەروەها لە شەڕی دژی داعش ئەمریکا پشتیوانییەکی ڕاستەوخۆی لە کورد کرد، پێشمەرگەش توانی ڕۆڵێکی سەرەکی ببینێت لە شەڕی دژبە تیرۆر. ئەمریکا لەم پرسەدا کوردی وەك هاوپەیمانێکی سەرەکی سەیری کردووە و پەیوەندییەکانیشی لەگەڵ هەرێمی کوردستان لە سەردەمی شەڕی داعش زیاتر بەرەو پێشبردووە، بەڵام پرسی گشتپرسی و ڕووداوەکانی ١٦ی ئۆکتۆبەری ساڵی ٢٠١٧ و چاوپۆشینی ئەمریکا لە هێرشەکانی سوپای عێراق و حەشدی شەعبی بۆسەر سەنگەرەکانی پێشمەرگە و داگیرکردنەوەی کەرکوك بە چەکی پێشکەووتووی ئەمریکا، وای لە کورد کردووە جارێکی تر هەڵوەستە لەسەر پەیوەندییەکانی لەگەڵ ئەمریکادا بکات، هەرچەندە پێدەچێت ئەمریکا بۆ بەرژەوەندییە ئاسایشی و

[1] - بۆ زانیاری زیاتر بڕوانە:
Treaty concerning the State frontier and neighbourly relations. Available at: <https://treaties.un.org/Pages/showDetails.aspx?objid=080000028010131f>. Last visited: 9-12-2019.

سیاسەت و نموونەکانی ئاسایشی نەتەوەیی

ئابووری و سەربازییەکانی پشتیوانی لە کورد بکات، بەتایبەت زیادبوونی ڕۆڵی ئێران لە عێراق و ناوچەکە، لەوانەیە وا لە ئەمریکا بکات بەردەوام بێت لە پشتیوانیکردنی هەرێمی کوردستان لە کاتێکدا کە هێشتا مەترسی داعش لە عێراق ماوە. بۆیە ئەمریکا بۆ پاراستنی ئاسایشی ناوچەکە پێویستی بە پێگەی هەرێمی کوردستان-عێراق و ڕۆڵی پێشمەرگە دەبێت.

پرسی بەدەوڵەتبوونی کوردستان لە ستراتیژی ئاسایشی نەتەوەیی ئەمریکا لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست

ئەمریکا و ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست

ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست خاوەن تایبەتمەندیی زۆرە، کە ئەمەیش لە کەمتر ناوچەی جیهاندا دەدۆزرێتەوە. ئەم ناوچەیە لانکەی شارستانییەت و مەکۆی سەرهەڵدانی سێ ئایینی گەورەی جیهانی (جوو، ئیسلام و کریستیان) و، هەروەها ناوچەیەکی گەورەی ترانزیت و گواستنەوەیە لە نێوان سێ کیشوەری ئەوروپا و ئاسیا و ئەفریقادا. لەلایەکی تریشەوە، بە هۆی ڕۆڵی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست لە هاوسەنگیی هێز و ئابووری و ئاسایشی وزەی جیهانیدا، گرنگیی جیۆسیاسی و جیۆئێکۆنۆمیك و جیۆستراتیژی و جیۆکاڵچەری هەیە. ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست ٢٣٪ لە دانیشتووانی جیهان و ٧٤٪ لە یەدەگی نەوتی جیهان و ٥٠٪ لە سەرچاوەکانی دۆزراوەی گازی سروشتی و... تێدایە.

کۆی ئەمانە وادەکات، ئەم ناوچەیە لە ستراتیژیی ئاسایشی زلهێزەکاندا پێگەیەکی بەرز و هەستیاری لە هاوکێشە جیۆسیاسییە نێودەوڵەتییەکاندا هەبێت و ڕووداو و ئاڵوگۆڕەکانی کاریگەری لەسەر ئاسایشی نێودەوڵەتی هەبێت. لە سەردەمی جەنگی ساردیشدا ئەم ناوچەیە بۆ کۆنترۆڵ و سنووردارکردنی سۆڤیەت و بەگشتی هاوسەنگیی هێزەکان گرنگیی تایبەتی هەبوو. بە هۆی کۆتاییی جەنگی سارد و هەڵوەشانەوەی یەکێتیی سۆڤیەت و نەمانی سیستەمی دووجەمسەری و دروستبوونی سیستەمێکی تاك-فرەجەمسەر بە هێژموونیی ئەمریکا لە ئاستی نێودەوڵەتیدا، لەم ناوچەیەدا بۆشاییی هێز دروستبوو کە هێزە ناوچەییەکان و سەروناوچەییەکان، بەتایبەت ئەمریکا، هەوڵی پڕکردنەوەی ئەم بۆشاییەیان دا. جەنگی کەنداوی دووەم و پاشان هێرشی ئەمریکا بۆ سەر ئەفغانستان و عێراق، ڕۆڵی ئەمریکای بۆ کۆنترۆڵ و کاریگەریخستنە سەر ڕووداوەکان بەرزتر کردەوە. بە شێوەیەکی گشتی، ئەمریکا لە پاش جەنگی سارد چەند ئامانجێکی ستراتیژیی لە ناوچەکەدا هەبووە:

١ -جەنگی دژەتیرۆر و ڕێگەگرتن لە گەشەسەندن و کۆنترۆڵکردنی گرووپە توندڕەوەکانی وەکوو: قاعیدە، تاڵیبان، داعش، حەماس، بزووتنەوەی ئیسلامی، حزبوڵڵای لوبنان و هتد.

٢ -پاراستنی ئاسایشی ئیسرائیل لە ناوچەکەدا.

٣ -دەستەبەرکردنی ئاسایشی وڵاتانی هاوپەیمان و دۆستی ئەمریکا لەهەمبەر مەترسییە ئاسایشییەکان.

سیاسەت و نموونەکانی ئاسایشی نەتەوەیی

٤ -ڕێگەگرتن لە دەستێوەردان و پەلهاوێشتنەکانی ئێران لەناوچەکە و، هەروەها دەستپێڕاگەیشتنی ئێران بە چەکی ئەتۆمی و کۆکوژ بۆ تێکدانی هاوسەنگیی هێز و هەڕەشە لە بەرژەوەندییەکانی ئەمریکا و هاوپەیمانەکانی لەم ناوچەیە.

٥ -ڕێگەگرتن لە باڵادەستیی هێزە سەرووناوچەییەکانی نەیاری ئەمریکا، وەکوو: ڕووسیا و چین لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست.

٦ -بەئەنجامگەیاندنی پرۆسەی ئاشتیی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست (فەڵەستین و ئیسرائیلییەکان).

٧ -ڕێگەگرتن لە دروستبوونی دەوڵەتی نەیار لە ناوچەکە و، هەروەها پێشگرتن لە ڕووخانی یەکجاری و تەواوی دەوڵەتانی شکستخواردوو (فاشل) وکۆنترۆڵی لە لایەن گرووپە ئیسلامییە توندڕەوەکانەوە.

٨ -بڵاوکردنەوەی دیموکراسی وبەها لیبراڵی و ئەمریکییەکان لە نێوان وڵاتانی ناوچەکە، بەڵام بە مەرجێك لەگەڵ سەقامگیری و پرسە ئاسایشییەکانی ناوچەکەدا دژنەبێت.

ڕووداوەکانی عێراق و ئەفغانستان لە پاش ساڵی ٢٠٠١، پاشان ڕووداوەکانی بەهاری عەرەبی، ئەمریکای تووشی نادڵنیایی و گرفتی ئاسایشیی زیاتر کرد لەسەر داهاتووی هاوسەنگیی هێزەکان و سەقامگیریی ناوچەکە، بەتایبەت پاش سەرهەڵدانی داعش و گۆڕانکارییە ناوخۆییەکان و سیاسەتی ناوچەیی تورکیا، پرسی سووریا و نفووز و ڕۆڵی ڕووسیا لە هاوکێشەکانی ئەو وڵاتە و ناوچەکە. ئەمە لە پاڵ هاتنەسەرکاری "دۆناڵد ترامپ" و ناڕوونی لە ستراتیژیی ئەمریکا لە بوار و پرسە جۆراوجۆرەکاندا، پرسەکانی ئاڵۆزترکرد.

فاکتەرەکانی کاریگەرلەسەرهەڵوێستی ئەمریکا لەهەمبەر پرسی سەربەخۆیی هەرێمی کوردستان

پێشەکی

هیچ دەوڵەتیك لە سیستەمی نێودەوڵەتیدا بەپێی بنەما یاساییەکان پاڵپشتی ڕاستەوخۆ لە هەڵوەشانەوەی دەوڵەتان ناکات.

یەکەم: ئەمریکا بەپێچەوانەی دەوڵەتانی ئەوروپییەوە، بەتایبەت بریتانیا و فەڕەنسا، ئەزموونێکی دوورودرێژی لە "دەوڵەتسازی"دا نییە، بەڵکوو زیاتر ستراتیژیی گۆڕینی ڕژێم و جێگیرکردنی سیستەمێکی سیاسیی ئەڵتەرناتیف، لە بەرنامەی کاری ئەمریکادایە. بۆیە ئەمریکا مەترسی و دڵەڕاوکێی ئاسایشی لە هەڵوەشانەوە و ڕووخانی دەوڵەتانی شکستخواردوو هەیە. ئەمریکا لە ڕێگەی بەدیموکراسیکردنی وڵاتانەوە، ستراتیژیی "نەتەوەسازی" دەگرێتەبەر. باشترین نموونەیش هەوڵەکانی ئەمریکایە لە

سیاسەت و نموونەکانی ئاسایشی نەتەوەیی

ئەفغانستان و عێراق بۆ دامەزراندنی سیستەمێکی سیاسیی دیموکراتیك و لایەنگری ئەمریکا؛ کە هەردوو ئەزموونەکەیش تووشی شکست هاتن.

دووەم: پرسە ئاسایشییەکانی ئەمریکا، بەتایبەت پاش ڕووداوەکانی ساڵی ٢٠٠١ دەربارەی ڕادیکاڵیزمی ئیسلامی و دژایەتیی تیرۆر، وای کرد کە ئەمریکا پێی وابێت کە تەنیا لە ڕێگەی دامەزراندنی حکوومەتێکی دیموکراتیك، بەڵام ناوەندیی بەهێزەوە، دەتوانێت ڕێگە لە گەشەی گرووپە تیرۆریستییەکان لە وڵاتە لاواز و شکستخواردووەکاندا بگرێت. بۆیەیش بۆ بەرەنگاربوونەوەی دەوڵەتە لادەر و سەرکەشەکانیش، ستراتیژیی جەنگی پێشگیرانە و پێشدەستانەی گرتەبەر. بۆیە هەروەکوو "ئامیتا ئێتزیۆنی Amitai " (Etzioniئاماژەی پێ دەدا و دەڵێت: "ئەمریکا پاش ڕووخانی ڕژێمەکان، هەوڵ دەدەدات لە ڕێگەی دیموکراسیکردن و یارمەتیی بنیاتنانەوەی ئابووری و دروستکردنی یەکێتی و یەکگرتوویی نێوان پێکهاتە و نەتەوە و مەزهەبە جیاوازەکان لەو وڵاتانەدا، ئەو نەتەوەیە دووبارە بنیات بنێتەوە؛ کە ئەمەیش لە ڕێگەی دروستکردنی حکوومەتێکی دیموکراتیك و ناوەندیی بەهێزەوە مەیسەردەبێت." جێگەی ئاماژەیە کە ئەمریکا لەمبارەوە، لە پاش جەنگی جیهانیی دووەمەوە دوو ئەزموونی لە ئەڵمانیا و ژاپۆن وەك نموونە و مۆدێل دەخاتە بەرنامەی کارەکانییەوە.

سێیەم: ئەمریکا تا ئەو کاتەی کە جەنگ و کێشە ناوخۆییەکان و پێکدادانەکان نەبێتە هۆکاری کەوتنە مەترسیی ئاسایشی ناوچەیی و جیهانی، هەروەها ڕووداوەکان نەبێتە هۆکارێك بۆ پەرەسەندنی تیرۆرو، مەترسیی بڵاوبوونەوەی چەك لە ئارادا نەبێت و ئەگەری دروستبوونی ڕژێمێکی دژەئەمریکی و گۆڕینی هاوسەنگیی هێز لە قازانجی وڵاتێکی دژەئەمریکیی وەکوو ڕووسیا و...، دروست نەبێت، ئەوە هەوڵ نادات کە دەستێوەردان لە کێشە ناوخۆییەکاندا بکات. بۆیە تاوەکوو هەڵوەشانەوەی دەوڵەتێك دوایین ڕێگەچارە نەبێت بۆ پاراستنی ئاسایش و بەرژەوەندییەکانی ئەمریکا، ئەوە لەگەڵ دابەشبوونی وڵاتان نییە. باشترین نموونەیش یۆگسلاڤیای پێشوو و دەستێوەردانی ئەمریکایە لە هاوکێشەکانی پەیوەندیدار بەو جەنگە لە بەڵکان و، پاشان هەڵوەشانەوەی ئەووڵاتە و هەڵوێستی ئەمریکایە دەربارەی سەربەخۆیی کۆسۆڤۆ.

چوارەم: ترسی ئەمریکا لە داهاتووی نادیاری هەڵوەشانەوەی دەوڵەتان و کاریگەریی لەسەر پرسی دروستبوونی گرووپە تیرۆریستییەکان و بڵاوبوونەوەی چەکی کۆکوژ و دروستبوونی ناسەقامگیری و دۆخی نائاسایشی، وا دەکات ئیدارەی ئەمریکا پاڵپشتی لەم ڕێگەیە نەکەن. ئەمە لە پاڵ بنەما و پرسی سەروەریی وڵاتان و، هەروەها "تیۆریی دۆمینۆ" لە ئاستی نێودەوڵەتیدا. بۆیە ئەمریکا ترسی لەوە هەیە کە ئەمە ببێتە سەرەتایەك بۆ دابەشبوونی وڵاتانی تر و بەرزبوونەوەی داواکاری و داخوازیی ناسنامە و کەمینەکانی دیکە لە ناوچەکەدا. ئەمەیش بە بڕوای ئەمریکا کۆی وڵاتانی ناوچەکە، بەتایبەت هاوپەیمانە عەرەبییەکانی ئەمریکا، دەخاتە مەترسییەوە. هەروەها بەشێك لەمە، دەگەڕێتەوە بۆ

سیاسەت و نموونەکانی ئاسایشی نەتەوەیی

ئەزموونی مێژوویی و ڕابردووی کۆمارەکانی خودی ئەمریکا پێش بەفیدراڵیبوونی ئەمریکا و سەردەمی کۆنفیدراڵی و ویستی جیابوونەوە لە ئەمریکا.

پێنجەم: لە لایەکی تریشەوە، ئەمریکا لە دابەشبوونی عێراقدا ترسی لە داهاتووی ناوچە سوننەکان هەیە، ئەویش بەهۆی ئیسلامی توندڕەو و، هەروەها ناوچە شیعییەکان بە هۆی باڵادەستی و نفووزی ئێرانەوە. بۆیە تەنیا پرسەکە کوردستان نییە، بەڵکوو داهاتووی ناڕوونی بەشەکانی شیعە و سوننە، وادەکات ئەمریکا نیگەرانی ئاسایش و داهاتووی ئەم ناوچانە بێت؛ ئەمە بێجگە لە پرسی تێچووی ملیاردیی جەنگی عێراق، کە بڕیاردەرانی ئەمریکا تووشی پرسیاردەکاتەوە کە کۆتاییی ئەم جەنگەی عێراق سەرەڕای ئەم تێچووە ماددی و مرۆییانە، بووە هۆی هەڵوەشانەوە و دروستبوونی تیرۆر و ناسەقامگیریی ناوچەیی.

شەشەم: ئەمریکا مەترسیی ئێوەی هەیە کە لە عێراقێکی دابەشکراودا ناوچە سوننەکان لە لایەن گرووپە توندڕەوە ئسلامییەکانەوە داگیر بکرێت و، ناوچە شیعەکانیش بکەوێتە ژێر هێژموونیی تەواوی کۆماری ئیسلامیی ئێران. ئەمەیش لەگەڵ بەرژەوەندییە پێناسەکراوەکانی ئەمریکا لە ناوچەکەدا هاوتەریب و تەبا نییە. بۆیە گەورەترین ترسی ئەمریکا، نفووزی ئێران و هاوپەیمانەکانییەتی لە ناوچەکەدا. بە مانەوەی عێراق بەیەکگرتوویی و ڕۆڵی کورد و سوننەکان لە پرۆسەی سیاسیدا، ئەوە شیعەکانی لایەنگری کۆماری ئیسلامی و خودی دەوڵەتی ئێرانیش، ناتوانێت بەتەواوەتی لە عێراقدا باڵادەست بێت. بە واتایەکی تر، کورد لە عێراق گەرەنتیی هاوسەنگیی هێزەکان دەکات و، ڕێگە نادات ئەمە بۆ نائاسایشی و ناسەقامگیریی زیاتری ناوچەیی سەربکێشێت. بۆیە پرسی پچڕاندن و بڕینی هیلالی شیعی -ئێرانی و پاراستنی ئاسایشی وزە و ئیسرائیل و بنەبڕکردنی تیرۆر و داعش، ئەولەوییەتی سەرەکیی ئەمریکان لەم قۆناغەدا.

حەوتەم: ئەمریکا تاوەکوو ئێستا پێویستیی بە تورکیایە و، تورکیایش دڵەراوکێی ئاسایشیی هەیە لە هەمبەر پرسی کورد، کە دەتوانێت کاریگەری لەسەر دۆزی کورد لە تورکیا و سووریا دروست بکات. ئەمەیش بە بڕوای تورکیا، ئاسایشی تورکیا دەخاتە مەترسییەوە. بۆیە ئەمریکا ناخوازێت بە هۆی ئەو گۆڕانکارییانە لە ناوچەکەدا و بەتایبەت لەسەرپرسی کورد، تورکیا زیاتر لە ڕووسیا و ئێران نزیک بێتەوە، چونکە هاوسەنگیی هێز و بەرژەوەندییەکانی ئەمریکا لە ناوچەکە دەکەوێتە مەترسییەوە. هەر بۆیەیشە بەردەوام دەربارەی پرچەککردنی کورد لە سووریا دڵنیایی دەداتە تورکیا.

کۆبەند:

هەر دەوڵەتێك ئەولەوییەتی ستراتیژیی هەیە؛ ئەمریکایش وەکوو زلهێزێك کۆمەڵێك ئەولەوییەتی لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا هەیە، کە بەرەنگاربوونەوەی تیرۆر و سنووردارکردنی ڕۆڵ و نفووزی ئێران و ڕێگەگرتن لە هێژموونیی وڵاتانی نەیاری وەکوو ڕووسیا و چین لەپاڵ پاراستنی ئاسایشی وزە و ئیسرائیل و ڕووبەڕووبوونەوە لەگەڵ گەشەسەندنی ڕادیکاڵیزمی ئیسلامی، لە گرنگترینی ئەو ئەولەوییەتانەن. بەڵام

سیاسەت و نموونەکانی ئاسایشی نەتەوەیی

ئەزموونی ڕەفتاری ئەمریکا لە ناوچە و ناوچەکانی دیکەی جیهان، ئەوەی نیشانداوە کە ئەمریکا سیاسەتێکی پراگماتیستی پەیڕەو دەکات و، خۆی لەگەڵ ڕووداو و پێشهاتەکاندا دەگونجێنێت؛ ئەمەیش هەرلەبەرپاراستنی بەرژەوەندییەکان و ئاسایشی نەتەوەیی ئەمریکایە.